

Odpustky na byzantskom Východe (Druhá časť)

Lucia Laudoniu

27. mája 2024 ✝ Cirkev

predchádzajúca časť:

[Odpustky na byzantskom Východe \(Prvá časť?\)](#)

***

Správna interpretácia odpustkových listov v dejinách postbyzantského Východu si vyžaduje špecializované štúdium, ktoré zatiaľ neprineslo očakávané ovocie. V pravoslávnych kruhoch sa o existencii vlastných odpustkov mlčí a katolícke prostredie nepovažuje analýzu gréckojazyčných indulgencií za kľúčové *punctum theologicum*.

Komparácia gréckych odpustkových dekrétov (*συγχωροχάρτια*) s latinskými však vykazuje paralely, ktoré rúcajú mýty o averzii byzantského sveta voči latinskej náuke o odpustkoch, nespravodlivo zatracovanej reformnými teológmi.

Pokiaľ by pravoslávie v minulosti našlo vo veci odpustkov vieroučný konsenzus s katolíkmi, obe cirkvi mohli teoreticky vytvoriť duchovnú hradbu voči protestantskej konfabulácii *de indulgentiis*.

V našom predchádzajúcom článku sme *in breve* vysvetlili, v čom spočíva doktrinálna diskordancia medzi latinskou a gréckou koncepciou odpustkov. V dnešnej časti spoznáme koncilové definície Jeruzalemského patriarchátu vo vzťahu k indulgenciám a predstavíme vám preklad dobového odpustkového listu z ruského prostredia.

Odpustok vydaný jeruzalemským patriarchom Dositheom.

Zdroj: o-klooun.com

Patriarcha Notaras, „notár“ pravdy alebo lži?

Divulgácia odpustkových certifikátov pod patronátom Jeruzalemského patriarchátu dostáva oficiálne snemové *placet* až v roku 1727. Dosť neskoro, v porovnaní so západnou uzanciou.

Aktá konštantínopolského snemu z roku 1727, za ktorými stojí osobnosť talentovaného matematika a astronóma s patriarchálnou mitrou Chrysantha Notara (XXXXXXXXXXXXXXXX) výslovne uvádzajú, že písomná *absolutionis* smú v pravoslávii vydávať štyria patriarchovia (v praxi skôr tetrarchovia) z pôvodnej

pentarchie – konštantínopolský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský, ktorý z tohto procesu aj najviac ťažil.

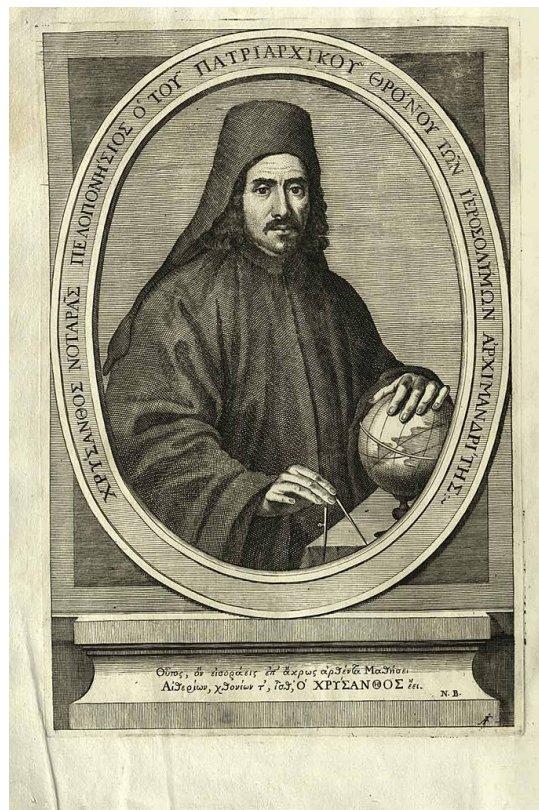
„Povedať, že právomoc vydávať odpustky má výlučne pápež, je lož. Túto moc majú aj ostatní patriarchovia, nakoľko aj oni majú účasť na moci kľúčov a smú udeľovať rozhrešenie,“ uvádza trinásta klauzula vyznania viery schváleného spomínaným lokálnym koncilom z roku 1727.

Pozrime sa na túto formuláciu podrobnejšie. Ako sme už povedali, indulgenčná *potestas* bola v očiach pravoslávneho kléru viazaná na autoritu štyroch historických patriarchátov, Gréci preto v polemike so západnými kresťanmi neútočili ani tak na dogmatický základ odpustkovej praxe (čo je v kontexte pravoslávnej polemiky s Rímom nanajvýš zaujímavé), skôr im prekážala *praestantia* a exkluzivita rímskeho stolca a jeho naratív jedinečného disponenta so zásluhami svätých.

Stará tradícia

Konštantínopolský koncil z roku 1727 vytyčuje dogmatickú hranicu medzi východnými a západnými odpustkovými listinami aj prostredníctvom použitej terminológie: „Licencia (*ἐξουσία* – moc, autorita) odpúšťať hriechy, ktorá sa v písomnej podobe dáva zbožným veriacim (*τοις ευσεβέσι*), sa v Kristovej Cirkvi na Východe (*η μὲν Ανατολική του Χριστού Εκκλησία*) nazýva *συγχωροχάρτια*, zatiaľ čo latiníci (*Λατίνοι*) to volajú indulgenciami (*ιντουλγκεντζας*)“.

Problém tohto postulátu spočíva v dvoch smeroch: 1. domýšľavé vylúčenie Západu („latiníkov“) z Kristovej Cirkvi (titul *Ecclesia Christi* je tu primárne aplikovaný na Východ mimo pápežskej jurisdikcie) a 2. redukcia teológie odpustkov (ktorú Západ definoval veľmi lucídne) na akúsi „písomnú licenciu“ udelenú *christifidelibus* bez ohľadu na skutočný vnútorný stav ich duší. O prísnych duchovných „podmienkach“ získavania odpustkov sa tu nepíše ani slovo.

Patriarcha Chrysanthus Notaras, autor definície odpustkov na lokálnom pravoslávnom koncile v roku 1727.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Libitum mihi interponere, že patriarcha Notaras označuje *συγχωροχάρτια* za „starodávnu tradíciu“ (*παράδοσις αρχαία*). Odpustky z teologického hľadiska nezamieta, ako by sme možno očakávali, ale dáva im punc kánonickej autenticity. Chrysanthos Notaras nevidí v divulgácii odpustkových listov nič heretické, dokonca pripúšťa ich pastoračnú potrebu.

Punctum disputandi tu spočíva – ako inak – v úlohe pápeža v tomto diele. Pravoslávny koncil nespochybňuje *potestas indulgendi* rímskeho nástupcu svätého Petra (z cirkevnoprávneho hľadiska nemá žiadnu kompetenciu vyjadrovať sa k pápežským právam!), ale túto (pápežskú) moc rozširuje na ostatných patriarchov, zdôrazňujúc ich kánonickú rovnosť (*ius aequabile*) s rímskym prestolom. To je pozícia, s ktorou tradičný katolík nemôže súhlasiť.

Definície carihradskej *synaxis* sa dajú interpretovať aj inak. Východní hierarchovia smú držať moc kľúčov preto, lebo táto moc bola *in primis* jedinečným spôsobom udelená rímskemu „arcipatriarchátu“. Inak povedané, prímasi Východu zostávajú bez Ríma „(sebe)rovní bez prvého“ – „*pares sine primo*“.

Zmena kurzu

Rok 1838 priniesol v byzantskej recepcii odpustkov zmenu cirkevnopolitického kurzu. V tomto roku sa v Konštantínopole konal ďalší miestny koncil, ten však bol k odpustkom už menej „priateľský“.

Prekursorom týchto udalostí bolo správanie predstaveného monastiera svätej Kataríny na Sinaji. Ten začal vydávať vlastné *decreta indulgentiarum* ešte v 17. storočí. Ceny za ich „akvizíciu“ boli v porovnaní s „konkurenčným“ Jeruzalemom oveľa priaznivejšie, čo malo priamo úmerný vplyv na rozvoj pútnického cestovného ruchu v náručí Mojžišovej hory.

Opátovo konanie svorne odsúdila štvorica východných patriarchov. V negatívnom hodnotení sinajských odpustkov nezaostávala ani encyklika Konštantínopolského trónu z roku 1689, obchodovanie s indulgenciami to však nezastavilo. Na základe toho vidíme, že časť pravoslávnej hierarchie nemala záujem o zušľachtenie Kristovho daru odpúšťať hriechy, milší jej bol malevolentný „boj“ o to, kto naplní svoju pokladnicu väčšími príjmami z odpustkov.

Pravoslávni z dlhodobého hľadiska neodmietali rôzne, často i nečestné finančné transakcie spojené s indulgenčnými listami, snáď kvôli ťažkej ekonomickej situácii historických patriarchátov v tieni tureckého polmesiaca.

Ikonostas v Chráme Božieho hrobu v Jeruzaleme. Kolorovaná litografia z 19. storočia.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Tridentský koncil v roku 1563 autoritatívne potvrdil náuku o odpustkoch, avšak finančné akvizície spojené s odpustkami postavil *extra legem* a zaviedol prísnu reguláciu vyberania milodarov. Gréckojazyčné pravoslávie však „predávalo“ svoje *συγχωροχάρτια* ešte v prvých decéniách 20. storočia, poukazujúc na smietku v pápežskom oku a nevidiac brvno vo svojom vlastnom...

Ohováranie?

Je pravdou, že Konštantínopolský koncil konaný v roku 1838 sa ostro vymedzil voči svätokupectvu spojenému s indulgenčnými listinami, no stalo sa to takmer tristo rokov po latinskom Tridentskom koncile. Ako je možné, že pravoslávna cirkev, nárokujúca si na pravovernosť, zotrvala tak dlho v omyle?

Navyše, cieľom citovaného východného koncilu nebolo prehodnotiť miesto odpustkov v pravoslávnej teológii. Koncil reagoval na latinizačné tendencie u Grékov a mienil vymazať z pamäte Cirkvi všetko, čo sa len trochu ponášalo na latinské praktiky. Medziiným aj indulgencie.

Analýza pravoslávnej praxe verejnej divulgácie odpustkov na webe Oodegr.com („*Odpustky v pravoslávnej cirkvi – Odpoveď na podmienené ohováranie nepriateľov Cirkvi*“ – „*Τα συγχωροχάρτια στην Ορθόδοξη Εκκλησία – Απάντηση στις σχετικές συκοφαντίες εχθρών της Εκκλησίας*“) je miestami nabitá protikatolíckou „statickou elektrinou“. O to zaujímavejšie znejú slová citované v tomto článku, ktoré v skutočnosti pochádzajú z monografie *Pravoslávie a Západ v novovekom Grécku (Ορθοδοξία και Δύση στη νεώτερη Ελλάδα, Atény, 2003)*:

„Písomné rozhršovacie listy možno slúžili ako kompenzácia v čase, keď boli odpustky katolíckej cirkvi mocnou prozelytickou zbraňou pápežských misionárov. V dobe, ktorá nepriala teologickej osvete, sa našlo niekoľko pravoslávnych, ktorí verili prísľubu, že konverziou na rímskokatolícku vieru si môžu zabezpečiť písomnú garanciu spásy (*sic!*). Zotrvanie v pravosláví im takéto garancie nedávalo.“

Ex quo intelligi potest, že aktivita západných misionárov v prostredí nezjednoteného byzantského obradu nebola neúspešná. Pre niektorých konvertitov bola hnacím motorom prechodu pod rímske krídla práve teológia spojená s odpustkami. Na druhej strane, odpustok nikdy nebol a nie je zárukou spásy!

Pravoslávne authority teda prišli s vlastnou odpustkovou iniciatívou pod tlakom okolností, aby ich veriaci neopúšťali pravoslávny ovčinec. Citovaný článok z portálu Oodegr.com k tomu dodáva, že vydávanie odpustkových listov bolo okrajovou aktivitou a zachovaných primárnych prameňov *ad rem propriam* je málo.

Počajevská ikona Matky Božej s latinským nápisom.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Počajevský monastier a odpustky

V Regionálnom múzeu umenia v Donecku sa uchováva ikona Božej Matky s latinským nápisom tohto znenia:

„Vera (e)ffigie(s) B(eatae) V(irginis) Maria(e) Pocza(i)oviensis (sic!) in Ecclesia P. P. Basilianorum Prov(inciae) Pol(oniae) coronata 1773.“

„Pravý obraz blahoslavenej Panny Márie Počajevskej, ktorý bol korunovaný v roku 1773 v chráme otcov baziliánov poľskej provincie.“

Tento obraz západoukrajinskej proveniencie je unikátny kombináciou byzantsko-slovanského mariánskeho motívu s latinskou inskripciou. Počajevská (Pocajivská) lavra je významným centrom pravoslávneho mníšstva. Od roku 1720 patrila pod správu gréckokatolíckych baziliánov, ktorí sa príležitostnému používaniu latinčiny nebránili.

Do pravoslávnych rúk sa lavra dostala v roku 1831 v dôsledku misijných aktivít pravoslávneho kléru na Volyni po treťom delení Poľska v roku 1795. Kým bola Volyň súčasťou Poľsko-litovskej únie, Počajev bol katolícky. Po tom, čo táto oblasť pripadla ruskému cárovi, katolícka jurisdikcia nad monastierom dostala

červenú.

8. september 1773 sa do dejín Počajevského monastiera zapísal zlatými písmenami. Svätý Otec Klement XIV. udeľuje úplné odpustky (*indulgentiae plenariae*) všetkým pútnikom, ktorí navštívili lavru v deň slávnostnej korunovácie zázračnej ikony Panny Márie. Z toho vyplýva, že s odpustkovou praxou sa u gréckokatolíkov počítalo.

Korunováciu Bohorodičky a Krista vykonali pápežskí legáti na žiadosť poľsko-ukrajinského katolíckeho šľachtica Mikołaja Bazyli Potockého, absolventa jezuitského kolégia v Lvove, ktorý finančne podporoval miestne baziliánske bratstvo.

Monastierska kronika zaznamenáva viac než päťsto zázrakov a nadprirodzených udalostí spojených s týmto obrazom. Hoci obraz i monastier dnes patria pravoslávny, pápežské regálie na ikone zostali. Nik nemal moc zrušiť odpustky udelené pápežom Klementom XIV. tým, ktorí zbožne čítajú akatist pred touto ikonou.

Niektoré pravoslávne odpustkové listy boli grafickými umeleckými dielami.

Zdroj: oodegr.com

Cirkevnoslovanský odpustkový list

V predchádzajúcej časti sme sa dozvedeli, že v slovanských pravoslávnych cirkvách mimo Balkánu (Rusko, Ukrajina, Bielorusko...) sa *litterae indulgentiarum* kládli do rúk zosnulého ako druh špeciálneho písomného „viatika“.

Craig Truglia, autor článku *Čo skutočne boli pravoslávne odpustky? (What Really Were Orthodox Indulgences?)*, záujemca o túto problematiku môže zavítať na web Orthodoxchristiantheology.com), uvádza znenie jedného z cirkevnoslovanských odpustkových listov *pro fidelibus defunctis*:

„My, vladyka (meno) a jerej (meno kňaza) týmto uznávame a dosvedčujeme, že (tento zosnulý) skutočne žil medzi nami ako pravý a spravodlivý kresťan gréckeho rítu. Aj keď niekedy zhrešil, predsa len oľutoval svoje hriechy, prijal rozhrešenie a sväté prijímanie na odpustenie hriechov. Ctil Boha a jeho svätých, vhodne sa postil a modlil. So mnou (meno), jeho spovedníkom, bol úplne zmierený. Udelil som mu rozhrešenie všetkých jeho hriechov. Preto sme mu vydali tento list, aby sme svätému Petrovi a ostatným svätým ukázali, že môže byť bez prekážok vpustený k bránam blaženosti.“

Takto formulovaný „odpustok“ sa dá chápať ako potvrdenie o zaopatrení duše sviatosťami, resp. osvedčenie o rozhrešení. Treba však vedieť, že pravoslávny odpustkom, ako sme už uviedli, chýbal ostenzibilný a

dokonalý vieroučný fundament, porovnateľný s indulgenčnou doktrínou v západnom kresťanstve, čo vrhá tieň na efícienciu a duchovnú silu pravoslávnych odpustkových listín.

Enchiridion indulgentiarum rímskej Cirkvi však neignoruje ani bohatstvo byzantskej katolíckej tradície a viaže s odpustkami viaceré modlitby, ktoré pôvodne vznikli na kresťanskom Východe (akatist, paraklis). Duchovná klenotnica Cirkvi je otvorená pre každého katolíka.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/odpustky-na-byzantskom-vychode-druha-cast/>